

JURIDSKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Amanda Sundberg

**Immunitet för stater och dess
representanter**

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Peter Gottschalk

Termin: VT14

Innehållsförteckning

1 Inledning.	s. 3
1.1 Innehåll och syfte	s. 3
1.2 Disposition	s. 3
1.3 Metod	s. 3
1.4 Frågeställning	s. 4
2 Bakgrund	s. 5
2.1 Immunitet <i>ratione materiae</i>	s. 5
2.2 <i>Arrest Warrant of 11 April 2000</i>	s. 5
2.2.1 Immunitet <i>ratione personae</i>	s. 6
2.3 Augusto Pinochet	s. 7
2.3.1 Lord Hutton	s. 8
2.3.2 Lord Goff of Chieveley	s. 9
3 Avhandling	s. 10
3.1 Olika synvinklar kring dilemmat immunitet mot <i>jus cogens</i>	s. 10
3.2 Internationella brott som följd av suveräna handlingar	s. 11
3.2.1 <i>Siderman de Blake v. Republic of Argentina</i>	s. 11
3.2.2 <i>Al-Adsani v. United Kingdom</i>	s. 12
3.3 Internationell åtalsplikt?	s. 14
3.4 Begränsningar av immunitetsskyddet	s. 15
3.4.1 <i>Rainbow Warrior</i>	s. 16
3.4.2 <i>Prosecutor v. Blaškić</i>	s. 16
3.5 Immunitet enligt FSIA	s. 17
3.5.1 <i>Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.</i>	s. 17
3.5.2 <i>Samantar v. Yousuf</i>	s. 18
4. Analys och slutsatser	s. 20
Sammanfattning	s. 23
Summary	s. 23
Käll- och litteraturförteckning	s. 24

1 Inledning

1.1 Innehåll och syfte

Denna uppsats kommer att behandla den immunitet mot åtal som stater och deras representanter åtnjuter, hur den tillämpas i praktiken, med utgångspunkt i domen mot Augusto Pinochet och rättegången mot Kongos före detta utrikesminister i det så kallade *Arrest Warrant*-fallet.

Uppsatsen är mycket inriktad på hur olika domstolar har behandlat olika rättsfall där knäckfrågan har varit om den åtalade ska kunna omfattas av immunitetsskydd eller inte. De flesta rättsfallen handlar om tortyr eller andra brott mot humanitära lagar. Det läggs stor vikt kring hur domstolen har uttalat sig, eftersom denna praxis ofta återkommer i andra rättsfall.

Denna uppsats fokuserar mycket på hur jus cogens-normer kommer i konflikt med frågan om immunitetsskydd. Här kommer en del vedertagna ståndpunkter att tas upp, det vill säga om den åtalade statsrepresentanten ska kunna åberopa immunitet när det handlar om gärningar som är ett brott mot jus cogens, eller om denne inte ska kunna göra det.

1.2 Disposition

Efter en kort introduktion med en beskrivning av hur immunitetsskydden ser ut, kommer ovan nämnda rättsfall att beskrivas. Sedan kommer en ytterligare rättsfall att behandlas, och även en del etablerade ståndpunkter kring frågan om immunitetsskyddets vara eller icke vara vid brott mot jus cogens. Efter detta följer en avslutning med diskussion och analys.

1.3 Metod

De källor som används är till största del domar, där valda delar kommer att tas upp. Även om det i de flesta fall finns en stor mängd viktiga uttalanden i dessa domar, kommer bara en del av dem behandlas, eftersom det helt enkelt inte finns utrymme till allt.

Vidare används även en del vetenskapliga artiklar, men då när det berör åsikter som författarna har i olika frågor, i annat fall används ursprungskällan för största möjliga trovärdighet.

Naturligtvis används också lagtext som källa, exempelvis *Convention against torture* och *Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)*.

1.4 Frågeställning

Kan internationella brott vara handlingar som är skyddade av immunitet, och hur tillämpas denna immunitet för stater och dess representanter i praktiken?

2 Bakgrund

2.1 Immunitetsskydd

Immunitet *ratione materiae* innebär att statstjänstemän är immuna mot jurisdiktion utförd av andra stater som riktar sig mot handlingar som rör tjänsteutövningen. Denna typ av immunitet syftar mestadels på själva handlingen i sig, och mindre på vem det är som utför handlingen. Detta leder till att immunitet av det här slaget kan åberopas av alla som agerat å en stats vägnar.¹ Själva meningen med immunitet *ratione materiae* är att en individuell tjänsteman inte kan tillskrivas lagligt ansvar för handlingar inom ramen för dennes tjänsteutövning, utan ansvaret ska istället läggas på staten.²

Immunitet *ratione materiae* är vanligare i civilmål än i kriminalmål. Detta beror på att kriminallagstiftning är ofta territoriell och statstjänstemän utför sällan sin tjänsteutövning i motstående stater. Ett undantag är väpnade konflikter, men internationella humanitära lagar förbjuder åtal mot statstjänstemän i främmande stater för handlingar som de utfört i sådana konflikter så länge de följer lagar och sedvanor vad gäller krig.³

Den immunitet som mer riktas in på personens titel kallas immunitet *ratione personae* och behandlas nedan i *Arrest Warrant*-fallet

2.2 *Arrest Warrant of 11 April 2000*

Ett fall som har stor betydelse för frågan kring immunitet för internationella brott är det så kallade *Arrest Warrant*-fallet. Det började med att en belgisk domstol den 11 april 2000 utfärdade en häktningsorder på den dåvarande utrikesministern i Kongo, på grund av grova brott mot 1949 års *Genèvekonvention* och brott mot mänskligheten. De handlingar som den dåvarande utrikesministern anklagades för var straffbara enligt belgisk lag. Lagen i fråga stadgar att belgisk jurisdiktion täcker alla handlingar som klassas som grova brott mot *Genèvekonvention* och mot mänskligheten, oavsett var handlingarna äger rum någonstans. Enligt belgisk domstol var tolv av offren för dessa brott boende i Belgien, och av dessa var fem stycken av belgisk nationalitet.⁴

1 Akande och Shah s.825.

2 Akande och Shah s.826.

3 Akande och Shah s.826.

4 *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium)*, Judgement, ICJ

Denna arresteringsorder överklagades av Kongo, som hänvisade till att Belgien med sin arresteringsorder hade kränkt ett flertal internationellt erkända principer. Bland dessa principer kan nämnas principen om att en stat inte ska utföra auktoritet på en annan stats territorium, principen om staters suveräna jämlikhet, och det faktum att Kongos utrikesminister ska med hänseende till sitt ämbete åtnjuta full immunitet.⁵

2.2.1 Immunitet *ratione personae*

Domstolen menar att den immunitet som råder för utrikesministrar i internationell rätt inte existerar som en personlig förmån för dessa ministrar, utan som ett sätt att undvika att försvåra utförandet av det ämbete de utförs å sin stats vägar. För att vidden av denna immunitet ska kunna bestämmas, anser domstolen att man måste man först avgöra vad för slags ämbetsuppgifter en utrikesminister normalt utför. Man menar att en utrikesminister är ansvarig för regeringens diplomatiska verksamhet, denne är en representant för regeringen och har full befogenhet att agera å statens vägnar.⁶ Här hänvisade man till *Vienna Convention on the law of treaties* från 1969, som stadgar att en utrikesminister tillhör de typer av ämbetsmän som har full auktoritet att representera staten.⁷

Vidare ansåg domstolen att den här typen av ämbetsuppgifter kräver att utrikesministern i fråga ofta reser till olika platser i världen, och att det är mycket viktigt för utförandet av ämbetet att han eller hon kan göra detta.⁸ Man menade att om utrikesministern riskerar att bli åtalad när denne genomför sina plikter skulle detta kunna avskräcka ministern från resor utomlands och på så sätt kan statens internationella interaktioner skadas.⁹ Eftersom en utrikesminister är så pass viktig för en stats internationella relationer, likställde domstolen denne med ett statsöverhuvud eller regeringschef.¹⁰

Reports 2002, s. 10.

5 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 6.

6 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22, p. 53.

7 *Vienna Convention on the Law of Treaties*, 1969, part 2, art. 7.2.

8 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22, p. 53.

9 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22, p. 55.

10 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22, p. 53.

Domstolen fastställde att så länge en utrikesministers ämbetsperiod varar, åtnjuter denne straffrihet och full immunitet från straffrättslig jurisdiktion. Detta skyddar ministern från alla former av auktoritet från andra stater vid utförandet av sina ämbetsuppgifter.¹¹ Vad gäller den här typen av immunitet, fastslog domstolen att ingen skillnad ska göras mellan om handlingarna i fråga tillhör den offentliga eller privata sfären. Inte heller ska man skilja på om gärningen utförs innan ministern tillträder sin post eller om den genomförs under mandatperioden. Vad gäller utlandsresor som är helt privata, såsom semesterresor, ska utrikesministern skyddas av immunitet även under dessa.¹²

Utgången i målet blev att Belgien ansågs ha kränkt den immunitet som Kongos utrikesminister åtnjöt som en följd av sitt ämbete.¹³

2.3 Augusto Pinochet

Augusto Pinochet, före detta president i Chile, blev under ett besök i London arresterad enligt en arresteringsorder utfärdad av en brittisk domstol, Metropolitan Stipendiary Magistrate. Detta var en uppföljning av en internationell arresteringsorder, utfärdad av Central Court of Criminal Proceedings No. 5 i Madrid. Detta på grund av att svaranden under sina aktiva år som president i Chile, det vill säga åren 1973-1990, anklagades för att ha beordrat utförande av både tortyr och tagande av gisslan.¹⁴

Svaranden hävdade att han i egenskap av statsöverhuvud i Chile åtnjöt immunitet och därför inte kunde bli åtalad och första instans, The Divisional Court, gick på svarandens linje. Dock överklagades domen, vilket beviljades av House of Lords, högsta instans i England. Vid tiden för överklagandet hade spanska myndigheter tillfört ytterligare omständigheter till målet, där svaranden bland annat även anklagades för mordförsök och mord.¹⁵

11 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22, p. 54.

12 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22, p. 53.

13 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, s. 22 p. 55.

14 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999,

15 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999,

Något som hade stor betydelse för detta mål är om handlingarna begick före eller efter 29 september 1988. Det som gjorde detta datum speciellt är ikraftträdandet av sektion 134 i Criminal Justice Act 1988, som behandlar brottet tortyr. Det stadgas att en person som agerar å en stats vägnar och/eller befinner sig i ledande ställning i en stat begår brottet tortyr om denne någonstans i världen vid utförandet av sitt ämbete åsamkar någon annan person allvarligt fysiskt eller psykiskt lidande.¹⁶ En av domarna i *House of Lords*, Lord Hope of Craighead, ansåg att svaranden förlorade sin immunitet när sektion 134 trädde i kraft 1988.¹⁷

Nedan följer några valda uttalanden från domare i House of Lords.

2.3.1 Lord Hutton

Vad gäller Lord Huttons uttalande fastställde han att de gärningar som svaranden anklagades för inte var handlingar som tillhörde den privata sfären, utan något som han utförde inom ramen för sitt ämbete. Om det hade handlat om privata handlingar hade svaranden inte kunna åberopa immunitet efter att hans ämbetsperiod tagit slut. Lord Hutton menade att svaranden har ansett att utförandet av tortyren var något som var nödvändigt för att bibehålla säkerheten för Chile som stat, och skulle därför anses vara utförda i egenskap av ett statsöverhuvud.¹⁸

Lord Hutton fastställde även att ett flertal auktoriteter konstaterat att den immunitet en stat kan åberopa vad gäller hand. Dock anser han detta vara motsägelsefullt mot hans egen mening som är att svaranden inte borde ges immunitet eftersom enligt part 1 i State Immunity Act från 1978 ges inte immunitet när det gäller brottmål.¹⁹

Lord Hutton kom fram till att *Convention against torture* hindrar att svaranden kan åtnjuta immunitet *ratione materiae*.²⁰ Enligt konventionen är det varje stats ansvar att vidta administrativa, lagstiftande och rättsliga åtgärder för att förhindra tortyr och att inga undantag får förekomma som på något sätt rättfärdigar

16 *Criminal Justice Act* 1988, del 11, sektion 134.

17 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord of Craighead,

18 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Hutton.

19 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Hutton.

20 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Hutton.

utförandet av tortyr. Vidare stadgar konventionen att varje stat ska se till så att alla former av tortyr är kriminella handlingar under statens egen lag.²¹

Följaktligen ansåg Lord Hutton att svaranden inte har rätt till immunitet eftersom tortyr är ett så pass allvarligt brott mot folkrätten och mot jus cogens-regler.²²

2.3.2 Lord Goff of Chieveley

Dock så delades Lord Huttons åsikt inte av Lord Goff of Chieveley. I ett av sina argument hänvisade han till regeln om dubbel straffbarhet.²³ Denna regel innebär att om en misstänkt ska kunna utlämnas från en stat till en annan, måste det brott som denne misstänks för vara straffbart i båda staterna. Det behöver inte röra sig om exakt samma brott och likadana lagar, men brotten ska inneha samma karaktär i båda staterna.²⁴ I detta fall menade Lord Goff of Chieveley att Spaniens representant hade försökt framställa svarandens brott som om de hade ägt rum så pass långt bak i tiden att de utfördes innan svarandens ämbetsperiod och att svaranden på detta sätt inte var berättigad immunitet *ratione materiae*. Svaranden å den sidan menade att kravet om utlämning i så fall stred mot regeln om dubbel straffbarhet, eftersom brotten vid den tiden inte var straffbara i Spanien.²⁵

Lord Goff of Chieveley menade att med anledning av 1988 år Justice Act sektion 134 kan svarandens brott begränsas till enbart ett fall av tortyr som sägs ha ägt rum 1989.²⁶

Vidare ansåg Lord Goff of Chieveley att det inte råder någon tvivel om att immunitet, vare sig det rör sig om *ratione materiae* eller *ratione personae*, är tillämpligt på både civilmål och brottmål. Domaren ansåg att det faktum att brottet är tortyr inte utesluter möjlighet till immunitetsskydd. Här tog han upp en av huvudfrågorna i målet, det vill säga om de stater som har förbundit sig till *Convention*

21 *United Nations Convention against Torture* 1984, art 1, 2 och 4.

22 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Hutton.

23 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Goff of Chieveley.

24 <http://definitions.uslegal.com/d/double-criminality/>

25 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Goff of Chieveley.

26 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Goff of Chieveley.

of torture samtidigt har gått med på att utesluta möjligheten till immunitetsskydd för sina statstjänstemän vad gäller brott mot konventionen. Domaren menade att det vore en aning motsägelsefullt om de stater som bundit sig av konventionen inte kunde åtala representanter för en annan stat, eftersom det enbart är statliga ämbetsmän som kan utföra tortyr enligt konventionen, eftersom det i så fall inte skulle finnas någon att åtala.²⁷

Utgången i målet blev följaktligen att svaranden på grund av sina brott inte skulle skyddas av immunitet i egenskap av ett före detta statsöverhuvud. Detta till största delen på grund av att de brott mot mänskligheten som han utfört ansågs vara så grova att de inte kunde räknas som handlingar utförda å statens vägnar.²⁸

3 Avhandling

3.1 Olika synvinklar kring dilemmat immunitet mot *jus cogens*

Enligt den franska professorn Pierre d'Argent finns det generellt två synvinklar i dilemmat om staters skyldighet att åtala mot immunitet för statsanställda. Å ena sidan finns den så kallade progressiva synen, det vill säga att man inte anser att immunitet inte kan ges till statsanställda för internationella brott. Man hävdar att immunitet *ratione materiae* inte ska existera när grova internationella brott har begåtts.²⁹

I ovan nämnda dom, *Arrest Warrant of 11 April 2000*, slog domstolen fast att en stat som har jurisdiktion under internationell rätt kan åtala en annan stats före detta utrikesminister för handlingar som begåtts före eller efter dennes mandatperiod samt för handlingar av privat karaktär begångna under mandatperioden.³⁰

För att kringgå detta menar anhängare av det progressiva synsättet att den typen av handlingar som klassas som internationella brott inte kan anses vara suveräna handlingar, utan ska ses som handlingar begångna av en privatperson, eftersom det inte ska ingå i en stats befogenhet att genomföra den typen av gärning.³¹

27 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999, Lord Goff of Chieveley.

28 House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, *ex parte* Pinochet Ugarte (No. 3) 24 March 1999.

29 D'Argent, s. 9

30 Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v. Belgium), Judgement, ICJ Reports 2002, p. 61 s. 22.

31 D'Argent, s. 9

Å andra sidan finns det så kallade konservativa synsättet, inom vilket man menar att det per definition inte finns något undantag till immunitet *ratione materiae*. Det enda som skulle kunna kallas undantag är när straffrättslig jurisdiktion är utövad av en stat där ett brott har ägt rum som följd av en handling som denna stat inte har gett sitt medgivande till. Det är dock oklart om detta även innefattar väpnade konflikter.³²

3.2 Internationella brott som följd av suveräna handlingar

Något som direkt dyker upp som följdfråga när det handlar om immunitet *ratione personae* och *ratione materiae* är ifall gärningar som lett till internationella brott ska innebära immunitet för den statliga ämbetsman eller det statliga organ som utfört handlingen. Det finns ett antal vedertagna argument som hävdar att immunitet inte kan åtnjutas för att undvika åtal för internationella brott. Ett av dessa argument säger att eftersom immunitet *ratione materiae* endast är tillämpligt när det handlar om suveräna och statliga handlingar, kan inte denna typ av immunitet motverka åtal för internationella brott. Detta för att handlingar som leder till internationella brott inte kan anses vara suveräna eller statliga.³³

Ett annat argument är att internationella brott innebär brott mot *jus cogens* regler, och enligt vedertagna normhierarkier står *jus cogens*-regler högst i rang, alltså står dessa normer över de olika typer av immunitet som existerar enligt internationella brott.³⁴

3.2.1 Siderman de Blake v. Republic of Argentina

I fallet *Siderman de Blake v. Republic of Argentina* diskuterades frågan om en handling som står i strid med *jus cogens*-normer kan anses vara suverän. Fallet är ett överklagande från Susana Siderman de Blakes och Jose, Lea och Carlos Sidermans sida vad gäller en tidigare avvisad talan mot Argentina. I den talan anklagade man argentinsk militär för att vid ett flertal tillfällen torterat medlemmar av familjen Siderman och dessutom för att tvingat familjen till att avyttra en fastighet tillhörande

32 D'Argent, s. 9

33 Akande och Shah s. 828.

34 Akande och Shah, s. 828.

dem. Första instans avvisade talan vad gäller expropriationen, men beviljade en tredskodom gällande fallen av tortyr mot några av familjemedlemmarna.³⁵

Sidermans hävdade i målet att en stat som bryter mot *jus cogens*-normer inte kan vara suverän och därför inte skyddas av immunitet *ratione materiae*. Man menade att tortyr var ett så pass allvarligt brott att ett sådant utövande stred mot *jus cogens* och kunde av den anledningen inte ges immunitet mot åtal.³⁶

Domstolen gick på Sidermans linje och slog fast att Argentina inte skulle skyddas av immunitet i detta fall. Man hänvisade till att Sidermans berättelse och de bevis man lagt fram i rättegången visade på att de hade blivit utsatt för närmast tyranniskt beteende och att Argentina genom att som stat utföra sådana gärningar hade av sagt sig rätten till immunitetsskydd.³⁷

3.2.2 Al-Adsani v. United Kingdom

Klaganden, Al-Adsani, åkte till Kuwait 1991 att bistå landets försvar mot Irak. Under sin tid i Kuwait kom han över ett antal videoband med en kuwaitisk shejk som var släkt med landets emir och ansågs ha politiskt inflytande i Kuwait. Dessa videoband spreds vidare, och för detta höll shejken klaganden ansvarig. På grund av detta bröt sig beväpnade styrkor in i klagandens hem i Kuwait, där han blev misshandlad och sedan fördd till Kuwait State Security Prison. Där hölls han i några dagar, blev ytterligare misshandlad och tvingad att skriva på ett dokument där han erkände brott. Efter att ha skrivit på erkännandet så blev klaganden frisläppt från fängelset. Några dagar senare blev klaganden fördd till ett palats tillhörande emiren, där han utsattes för dränkingsförsök och blev illa bränd över hela kroppen.³⁸

År 1992 väckte klaganden talan i England mot shejken och staten Kuwait på grund av den fysiska och psykiska ohälsa tortyren i Kuwait åsamkat honom. Då brittisk domstol kom fram till att Kuwait åtnjöt immunitet i egenskap av stat, tog klagandet fallet vidare till European Court of Human Rights, eftersom han ansåg att Storbritannien hade kränkt artikel 3, 6 och 16 i *Convention for protection of Human rights and Fundamental Freedoms*.³⁹

35 Siderman de Blake v. Republic of Argentina, United States Court of Appeal, 22 maj 1992, p. 702.

36 Siderman de Blake v. Republic of Argentina, United States Court of Appeal, 22 maj 1992, p. 718.

37 Siderman de Blake v. Republic of Argentina, United States Court of Appeal, 22 maj 1992, p. 723.

38 Al-Adsani v. United Kingdom, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 9-12.

39 Al-Adsani v. United Kingdom, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 1-3.

Artikel 3 i denna konvention stadgar att ingen ska bli utsatt för tortyr.⁴⁰ Klaganden menade att genom att ha slagit fast att Kuwait ska vara skyddade mot åtal genom immunitet för den utfärda tortyren har de samtidigt misslyckats med att ta till vara på klagandens rätt att inte utsättas för tortyr.⁴¹

Enligt artikel 13 i samma konvention ska en individ vars rättigheter enligt konventionen kränkts ha rätt till en prövning inför en nationell myndighet, även om gärningen utförts av personer i statens tjänst.⁴²

Som nämnt ovan hävdade även klaganden att hans rättigheter enligt artikel 6.1 i konventionen hade kränkts. Denna artikel fastslår att alla har rätt till en rättvis och offentlig rättegång.⁴³

I International Court of Human Rights kom man fram till att det fanns tre punkter som talade för statsansvar för Kuwait i målet. Att klaganden blivit förd till ett statligt fängelse var en faktor, en annan var att han hade blivit transporterad med fordon tillhörande regeringen. Den tredje omständigheten som talade för statligt ansvar var enligt domstolen att de som misshandlade klaganden i fängelset var statligt anställda.⁴⁴

Domstolen hänvisade till att det i praxis hade hänt att nationella domstolar gett medhåll till åsikten att stater ibland inte har kunnat skyddas av immunitet när det har rört sig om grova brott som kränkt mänskligheten, det vill säga brott av jus cogens-karaktär. I detta fall tog man fasta på Pinochet-fallet. Dock poängterade domstolen att det i än fler fall varit så att staten i fråga har kunnat ges immunitet.⁴⁵

Under rättegången kom domstolen bland annat fram till att när en stat agerar i enlighet med i folkrätten väl erkända principer, såsom i detta fall staters immunitet, innebär inte det att artikel 6.1 i ovan nämnda konvention. Rättigheten som stadgas i denna artikeln är alltså inte absolut.⁴⁶ Det var bland annat på denna grund som domstolen men nio röster mot åtta att det inte skett någon kränkning av artikel 6.1 i konventionen.⁴⁷ Vad gäller artikel 3 i samma konvention slår domstolen fast att

40 *Convention for Protecting of Human Rights and Fundamenal Freedom*, art. 3.

41 *Al-Adsani v. United Kingdom*, International Court of Human Rights, 21 november 2001.

42 *Convention for Protecting of Human Rights and Fundamenal Freedom*, art. 13.

43 *Convention for Protecting of Human Rights and Fundamenal Freedom*, art. 6.1

44 *Al-Adsani v. United Kingdom*, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 16.

45 *Al-Adsani v. United Kingdom*, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 23.

46 *Al-Adsani v. United Kingdom*, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 56.

47 *Al-Adsani v. United Kingdom*, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 2 (domslutet).

eftersom tortyren i fråga inte ägt rum på brittiskt territorium eller hade någon koppling till Storbritannien överhuvudtaget. Därför avslog en enig domstol även detta yrkande.⁴⁸

3.3 Internationell åtalsplikt?

Ett annat mycket omdiskuterat område på det här ämnet är frågan om det finns en internationell skyldighet för stater att åtala när det handlar om internationella brott. Här menar en del folkrättsjurister att om beviljandet av immunitetsskydd ska komma i konflikt med de *jus cogens*-normer som förbjuder vissa typer av internationella brott, krävs det att det finns en skyldighet för en tredje stat, det vill säga en annan stat som står för den olagliga gärningen, att åtala för sådana brott i sina egna domstolar. Det anses att denna plikt i sig själv är en *jus cogens*-regel.⁴⁹ Det som talar emot att det skulle vara så är att om åtalsplikten är en *jus cogens*-norm, kan det bli så att kränkningen av *jus cogens* utförs av den stat som underlåtit att åtala ett visst internationellt brott, istället för den stat som har begått den klandervärda handlingen.⁵⁰

Dapo Akande och Sangeeta Shah är två framstående jurister med stor insikt i internationell rätt. De menar att argumentet kring en internationell åtalsplikt inte är hållbart. Enligt dem finns det vissa regler som stadgar att en sådan plikt existerar, exempelvis *Vienna Convention*. Men för det mesta existerar inga sådana regler, utan det rör sig oftare om att det finns en rätt för tredje staten att väcka eget åtal. Ett exempel på detta är rättsfallet *Prosecutor v. Furundžija*⁵¹

Detta rättsfall handlar om en bosnisk-hecegovinsk polischef som anklagades för allvarliga brott mot humanitära lagar. För detta ställdes han inför *International Tribunal* år 1998. Domstolen uttalade i denna dom att just eftersom de begångna brotten var av *jus cogens*-karaktär innebär det att varje stat har rätt att utreda, åtala, bestraffa och utlämna de gärningsmän som befinner sig under statens jurisdiktion. I detta uttalande poängterar domstolen att det rör sig om anklagelser för att ha genomfört tortyr. Domstolen menade att det vore motsägelsefullt att förbjuda tortyr i den omfattningen som görs och samtidigt hindra stater från att utreda och bestraffa

48 Al-Adsani v. United Kingdom, International Court of Human Rights, 21 november 2001, p. 40-41

49 Akande och Shah s.835.

50 Akande och Shah s.836.

51 Akande och Shah s.835.

stater och dess ämbetsmän om de skulle genomföra den typen av brott.⁵²

En annan synvinkel är att om det ska finnas en internationell skyldighet att åtala för internationella brott, ska en sådan plikt vara stadgad i avtal mellan den åtalande staten och staten vars ämbetsman som ska åtalas. Immunitet *ratione materiae* ska alltså bara kunna åsidosättas om båda inblandade staterna är parter i ett sådant avtal.⁵³

Fallet *Belgium v. Senegal* som avgjordes i *International Court of Justice* 2012 berör frågan om ifall det existerar en plikt att åtala eller inte. Det som fastslås i detta rättsfall är att den plikt att åtala som finns är plikten att lämna ärendet till behöriga myndigheter, och dessa har sedan till uppgift att besluta om att inleda ett förfarande eller inte.⁵⁴

Ovan nämnda domslut hänvisar i sin tur vidare till *Haagkonventionen* från 1970 och *United Nation Convention against Torture* som trädde i kraft 1987. Enligt den sistnämnda konventionen ska dessa myndigheter, som får i uppgift att avgöra om ett förfarande eller inte, behandla frågan som om det vore vilket allvarligt brott som skulle falla under lagen i den staten.⁵⁵

3.4 Begränsningar av immunitetsskyddet

Något som kan begränsa immunitet *ratione materiae* är när den officiella handlingen i fråga strider mot den sändande statens internationellt rättsliga skyldigheter och innebär utförandet av ett allvarligt brott enligt lagen i den stat som står för åtalet. Detta gör det möjligt att åtala en individ utöver det internationellt rättsliga ansvar som tillkommer den sändande staten. Denna situation exemplifieras i det så kallade *Rainbow Warrior*-fallet från 1990.⁵⁶

3.4.1 *Rainbow Warrior*

Detta rättsfall handlar om fartyget *Rainbow Warrior*, tillhörande Greenpeace, som

52 Prosecutor v. Anto Furundžija, International Tribunal for the Prosecution of Persons, 10 december 1988, p. 156.

53 D'Argent s. 12

54 Questions relating to the obligation to prosecute or extradite (*Belgium v. Senegal*), Judgement of 20 July 2002, p. 90.

55 *United Nations Convention against Torture* 1984, art 1, 2 och 4. , art. 7, p. 2.

56 Boas s. 273

sänktes av agenter från fransk underrättelsetjänst när det låg förtöjt i en nyzeeländsk hamn. Detta resulterade i att en person omkom. Två av agenterna arresterades och dömdes i Nya Zeeland till tio års fängelse. Det uppstod en tvist mellan å ena sidan Frankrike, som krävdes att de två agenterna skulle släppas, och å andra sidan Nya Zeeland som krävde att Frankrike skulle kompensera dem för det inträffade.⁵⁷

Domstolen kom fram till att de två agenterna skulle utlämnas till Frankrike, med villkoret att de skulle tillbringa de kommande tre åren på en isolerad militärbas i landet.⁵⁸ Eftersom agenterna agerade på uppdrag av Frankrike så skulle de vanligtvis vara immuna mot åtal och ansvaret skulle läggas på Frankrike som stat. Men eftersom Frankrike hade stört Nya Zeelands egenskap av suverän stat, genom intrång på deras territorium, hade Frankrike brutit mot en internationellt rättslig skyldighet och agenterna skyddades därför inte av någon immunitet.⁵⁹

3.4.2 *Prosecutor v. Tihomir Blaškić*

Det är omdiskuterat huruvida internationella brott, såsom folkmord, krigsbrott och brott mot mänskligheten utgör ett hinder mot att gärningsmannen skyddas av immunitet *ratione materiae*.⁶⁰

Ett exempel på detta är fallet *Prosecutor v. Tihomir Blaškić*. Tihomir Blaskic var en bosnisk-kroatisk officer som anklagades för krigsbrott. I denna dom kom domstolen fram till att brott mot mänskligheten inte ger upphov till någon immunitet, även om personen som utför handlingarna gör detta inom ramen för sitt ämbete. Samma sak ska enligt domstolen gälla för statliga organ.⁶¹

Dock så finns det motstående åsikter till detta synsätt. Ovan nämnda juristerna Shah och Akande anser att om man ser *jus cogens*-normer som en faktor som förhindrar åtnjutande av immunitet kan man även ställa sig frågan om alla brott mot humanitär rätt verkligen innebär en kränkning av *jus cogens*. Även om brott såsom tortyr och folkmord faller inom *jus cogens*, är det möjligt att inte alla humanitära brott gör det. Akande och Shah menar att det även skulle kunna röra sig

57 *Rainbow Warrior-case* (New Zealand v. France), France – New Zealand Arbitration Tribunal, 30 april 1990, s. 1.

58 *Rainbow Warrior-case* (New Zealand v. France), France – New Zealand Arbitration Tribunal, 30 april 1990, s. 1.

59 Boas s. 274

60 Boas s. 274

61 *Prosecutor v. Blaškić*, International Criminal Tribunal, 18 juli 1997, s. 41.

om stridande repressalier.⁶² Detta innebär att en stat vidtar åtgärder som vanligtvis skulle bryta mot internationella lagar men som används just för att hindra att en motstående part bryter mot internationell rätt.⁶³

3.5 Immunitet enligt FSIA

En rättskälla som används frekvent i mål om internationella brott är *Foreign Sovereign Immunities Act* (FSIA). Nedan följer två rättsfall där domstolen har tillämpat FSIA.

3.5.1 *Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.*

Detta rättsfall behandlar situationen där en oljetanker blev attackerad av det argentinska flygvapnet när fartyget befann sig på internationellt vatten. Oljetankern, som tillhörde de liberiska företagen United Carriers Inc. och Amerada Hess Corp., fick stora skador under angreppet. Denna händelse ägde rum i en väpnad konflikt mellan Argentina och Storbritannien under kriget om Falklandsöarna. De två liberiska företagen väckte talan i USA mot staten Argentina, på grunden att deras attack mot oljetankern var ett brott mot internationell rätt.⁶⁴

Fallet gick ända upp till USA:s högsta domstol. Första instans hade avvisat talan och hänvisat till att FSIA inte tillät jurisdiktion över en främmande stat i den här situationen.⁶⁵

Högsta domstolen däremot kom fram till att det enbart är genom FSIA som jurisdiktion kunde utföras i amerikanska domstolar. Man kom fram till att inga av de undantag till immunitet som stadgas i FSIA var tillämpliga i det här fallet.⁶⁶

Exempelvis stadgar FSIA att ett skäl till att immunitetsskyddet kan åsidosättas är när en stat bedriver kommersiell verksamhet i USA.⁶⁷ I detta fall hade skadan på oljetankern i fråga lett till att betalningar som skulle genomföras i New York inte

62 Akande och Shah s.833.

63 Akande och Shah s.834.

64 *Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.*, Supreme Court of the United States, 23 januari 1989.

65 *Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.*, Supreme Court of the United States, 23 januari 1989.

66 *Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.*, Supreme Court of the United States, January 23 1989.

67 *Foreign Sovereign Immunities Act*, 1976, 28 US code § 1605 A.2.

kunde äga rum. Domstolen menade att ovan nämnda paragraf kunde täcka händelser utanför amerikanskt territorium som har direkt effekt innanför landets gränser, men klaganden hade istället åberopat en annan paragraf i FSIA, som inte behandlade händelser utanför amerikanskt territorium. Klagandens uteblivna åberopande av paragraf a 2 ledde till att domstolen enbart använde sig av paragraf a 2 som klaganden hade hänvisat till.⁶⁸

Utgången i målet blev att domstolen inte ansåg att något av de undantag som stadgas i FSIA var tillämpliga i det här fallet, alltså skulle Argentina åtnjuta statsimmunitet.⁶⁹

3.5.2 Samantar v. Yousuf

Ytterligare ett rättsfall med FSIA som rättskälla är fallet *Samantar v. Yousuf*. Detta rättsfall handlar om Mohamed Ali Samantar, som var första vicepresident och utrikesminister i Somalia åren 1980-86, och sedan 1987-90 var han premiärminister i landet. Han anklagades för att ha utsatt klaganden med familj för tortyr och utomrättsliga mord under åren han var verksam. Knäckfrågan i målet var huruvida det FSIA ger utföraren av en viss handling immunitet om de genomförs inom ramen för dennes tjänsteutövning.⁷⁰

Både första och andra instans kom fram till att FSIA visserligen ger en stat immunitet mot åtal, men inte en ämbetsman inom staten som agerar utanför ramarna för sitt ämbete.⁷¹

FSIA stadgar att en främmande stat ska ha immunitetsskydd FOTNOT och vidare att begreppet ”främmande stat” inte bara innefattar själva staten utan även ”agency and instrumentality of a foreign state.”⁷² Klaganden hävdade att med detta menas att även statliga ämbetsmän ska skyddas av immunitetsskyddet. Detta höll dock inte Supreme Court helt med om, de ansåg att ”agency and instrumentality” visserligen kunde innefatta en person, men att FSIA hade definierat begreppet så

68 *Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.*, Supreme Court of the United States, 23 januari 1989.

69 *Argentine Republic v. Amerada Hess Shipping Corp.*, Supreme Court of the United States, 23 januari 1989.

70 *Samantar v. Yousuf*, Supreme Court of the United States, June 1 2010, s. 1.

71 *Samantar v. Yousuf*, Supreme Court of the United States, June 1 2010, s. 3-4.

72 *Foreign Sovereign Immunities Act*, 28 US code § 1603 A.

tydligt i lagtexten att det helt enkelt inte var rimligt att göra en så bred tolkning.⁷³

Vidare kom domstolen fram till att det syftet med FSIA var att ge immunitetsskydd åt suveräna stater, och inte individuella ämbetsmän.⁷⁴ Man fastställde följaktligen tidigare dom.⁷⁵

4 Analys och slutsatser

.Det är tydligt att det inte finns några absoluta regler vad gäller immunitet *ratione materiae* och *ratione personae* när det kommer till internationella brott. I de rättsfall

73 Samantar v. Yousuf, Supreme Court of the United States, June 1 2010, s. 8-9

74 Samantar v. Yousuf, Supreme Court of the United States, June 1 2010, s. 14.

75 Samantar v. Yousuf, Supreme Court of the United States, June 1 2010, s. 20.

jag har tagit upp i denna uppsats finns det både uttalanden som stödjer ståndpunkten att stater och dess företrädare alltid ska åtnjuta immunitet oavsett vilket brott de står åtalade för, och uttalanden som stödjer det motsatta, att det finns brott som är så pass grova så de i egenskap av sin *jus cogens*-status står över alla regler om immunitet.

Just det faktum att ett brott som innehar *jus cogens*-karaktär är något som ofta dyker upp i dessa domar. Ett exempel på detta är det nämnda rättsfallet *Siderman de Blake v. Argentina*, där domstolen accepterade argumentet att argentinsk militärs grymhet var någon som gjorde landet oberättigat till immunitetsskydd.

I denna dom tar domstolen även upp bevisfrågan i sitt domslut. Detta att man tar upp hur pass väl en part har bevisat sina yrkanden är inte något som dyker upp i varje rättsfall jag läst. Emellertid skulle man kunna se det som en självklarhet att domstolen värderar huruvida parterna i målet för en väl underbyggd talan, och att det de anför har väl anknytning till verkligheten, men i andra domar som jag läst har detta inte varit något som domstolen tagit upp.

Något som jag kan tycka är en aning märkligt är domstolens resonemang i det så kallade *Arrest Warrant*-fallet. Som tidigare nämnt handlar detta fall om Kongos före detta utrikesminister som genomfört handlingar som klassades som internationella brott, bland annat tortyr. I detta fall kom domstolen fram till att en utrikesminister ska åtnjuta full immunitet mot åtal utomlands, även när denne är på privata visiter, helt utanför ramen för hans eller hennes ämbete. Detta resonemang anser jag inte vara hållbart. Jag kan inte se någon anledning till att en utrikesminister ska vara immun mot åtal då denne inte representerar staten. Domstolen nämner samtidigt att immunitetsskyddet för personer med den här typen av ämbete är mycket viktigt just för att de ska kunna utföra sina uppgifter, alltså ska immunitetsskyddet sägas vara anknutet till titeln i fråga, inte till personen. Men om utrikesministern alltid åtnjuter immunitet har detta snart inte något med titeln att göra.

Överlag kan jag anse att det inte är ett hållbart resonemang av domstolen att slå fast hur viktigt det är för statens internationella relationer att dess representanter åtnjuter immunitetsskydd utomlands. Detta skydd ska säkra utförandet av dessa representanters åtaganden, men man borde naturligtvis se till vad det är för slags åtaganden. Domstolen tog även upp aspekten att ifall inte en minister skyddas av immunitet utomlands, skulle detta kunna leda till att de inte längre gör resor

utomlands av rädsla för att bli åtalade för ett brott. Det ska naturligtvis inte vara på det sättet att en högt uppsatt representant för en stat ska ha åtnjuta ett skydd som kan användas till att rättfärdiga gärningar som kan utgöra internationella brott. Genom sådana här uttalanden kan det tyckas vara en signal som sänds ut att det på något vis blir accepterat att utföra olagliga handlingar.

I fallet om Chiles tidigare president Augusto Pinochet var det till stor del på grund av Convention against torture som domstolen ansåg att Pinochet inte skulle skyddas av immunitet. Den konventionen stadgar som nämnt att alla stater ska göra allt som står i deras makt för att förhindra tortyr och liknande inhumana gärningar. Vidare fastslår konventionen att en stat inte på något sätt får handla på ett sätt som rättfärdigar tortyr. En del av domarna i House of Lords menade att genom att ge Pinochet immunitet mot åtal skulle man göra just detta, rättfärdiga tortyr.

Denna artikel i konventionen och det sättet som domstolen tolkade den på i Pinochet-fallet går emot den folkrättsliga principen om immunitet för stater och dess företrädare. Detta eftersom med den tolkningen som gjordes i Pinochet-fallet rättfärdigar man tortyr om man låter en utförare av brottet skyddas av immunitet. Något som märktes tydligt i detta rättsfall är hur stor vikt domstolen gav *Convention against Torture*. Den behandlades som en rättskälla som står över väl etablerade folkrättsliga principer så som immunitetsskyddet. Detta är en intressant vinkel, det är ingenting som jag har sett i något av de andra rättsfallen jag läst. Det är uppenbart att detta är en åsikt som inte delas av alla, detta var exempelvis ingenting som togs upp i rättegången kring *Arrest Warrant*-fallet.

Vad gäller frågan huruvida det finns en internationell plikt för stater att åtala för internationella brott så är inte det heller det en fråga med ett konsekvent svar. Detta är också något som man kan tolka efter *Convention Against Torture* på det sättet att om alla stater ska göra allt som står i deras makt för att motverka tortyr borde det i så fall innebära att alla stater har en plikt att åtala alla sådana brott. Detta var dock någonting som Akande och Shah tog upp i sin artikel, att alla internationella brott inte nödvändigtvis måste innebära brott mot *jus cogens*, att det även kan röra sig om stridande repressalier. Detta kan tyckas vara ett inkonsekvent resonemang, att en del internationella brott mot humanitär rätt är accepterade och andra inte.

I rättsfallet *Al-Adsani v. United Kingdom* stämde klaganden Storbritannien för

att han ansåg att genom att ha avvisat hans tidigare talan, hade kränkt hans rätt enligt artikel 3 i *Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, vilken stadgar att ingen ska få utstå tortyr eller annan liknande behandling. Klaganden hade som nämnt blivit utsatt för tortyr i Kuwait av företrädare för staten. Domstolen accepterade dock inte detta anspråk, på grunden att Storbritannien inte hade något med tortyren att göra. Det hade de visserligen inte direkt, men detta kan ändå tyckas vara ett brott mot ovan nämnda artikel i *Convention Against Torture*.

En slutsats som man nu kan dra är att det saknas väl etablerade regler kring hur immunitetsskyddet ska tillämpas i praktiken. Det är också så att många regelverk inte överensstämmer med varandra, och i många fall hänvisar man till praxis. Det är i och för sig något negativt, men praxis är inte heller konsekvent, det har uppkommit många domar som säger emot varandra i liknande frågor.

Något som jag anser vara positivt är att många domstolar väljer att låta normhierarkier sätta *jus cogens* före immunitetsskyddet i vissa fall, eftersom många av de handlingar som åtalas borde inte vara sådant som ligger inom ramen för en stats befogenhet. Dock kan jag förstå vikten av ett immunitetsskydd också, eftersom det är viktigt att det inte är upp till varje stat att avgöra vilka befogenheter andra stater har, men när det rör sig om allvarliga internationella brott borde rätten till immunitet stå åt sidan.

Sammanfattning

Som känt är alla stater och dess representanter skyddas mot åtal av andra stater genom immunitet *ratione materiae* och immunitet *ratione personae*. Ett existerande

dilemma är huruvida denna immunitet ska kunna åberopas när ett internationellt brott har blivit begånget av en stat eller på uppdrag av en stat. Detta är en speciellt viktig fråga när det rör sig om brott mot mänskligheten. Det kan sägas att åsikterna kring den här frågan går isär. Å ena sidan finns det det så kallade progressiva synsättet kring frågan, det vill säga att brott mot *jus cogens* aldrig kan utgöra en handling som inte kan åtalas på grund av immunitet. Å andra sidan finns den mer konservativa synvinkel, vilken hävdar att det per definition inte finns något undantag för immunitet *ratione materiae*.

Ytterligare en existerande fråga är om det finns en internationell skyldighet för stater att åtala när ett internationellt brott ägt rum. Även här råder delade meningar, och även praxis ger en aning spridda svar på den frågan.

Summary

As well known, all states and their representatives are protected against criminal proceedings by other states due to immunity *ratione materiae* and immunity *ratione personae*. An existing dilemma is whether it shall be possible to invoke this immunity when an international crime has been committed by a state or on the behalf of a state. This question is of particular importance when it concerns grave violations against humanitarian law. The views on this matter are divided. On the one hand there is the so called progressive view, which consider that breaches of *jus cogens* never can be seen as an action which can not be charged due to immunity. On the other hand there is the more conservative view. Proponents for that opinion argues that the definition of immunity *ratione materiae* does not allow any exceptions.

An additional question is whether there is an international obligation to for states to prosecute when an international crime has been committed. Here to the opinions are shattered, and the judgements of courts do not give a straight answer either.

Käll- och litteraturförteckning

Artiklar och litteratur

- *Immunities of State Officials, International Crimes and Foreign Domestic Courts*, Akande Dapo och Shah Sangeeta, *The European Journal of International Law* vol. 21 nr. 4, 2011.
- *Immunity of State Officials and Obligation to Prosecute*, D'Argent Pierre, *Cedie*, nr. 2013/04.
 - *Public International Law*, Boas, Gideon, Edward Elgar, Cheltenham, 2012.

Rättsfall

- *Al-Adsani v. United Kingdom*, International Court of Human Rights, 21 november 2001.
- *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v. Belgium)*, Judgement, ICJ Reports 2002.
- *Argentine Republic v. Amerasia Shipping Corp.*, Supreme Court of the United States, 23 januari 1989.
- *House of Lords, Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte (No. 3)* 24 Mars 1999,
- *Prosecutor v. Anto Furundžija*, International Tribunal for the Prosecution of Persons, 10 december 1988, p. 156.
- *Prosecutor v. Blaškić*, International Criminal Tribunal, 18 July 1997, s. 41.
- *Questions relating to the obligation to prosecute or extradite (Belgium v. Senegal)*, Judgement of 20 July 2002, p. 90.
- *Rainbow Warrior-case (New Zealand v. France)*, France – New Zealand Arbitration Tribunal, 30 april 1990.
- *Samantar v. Yousuf*, Supreme Court of the United States, 1 Juni 2010.
- *Siderman de Blake v. Republic of Argentina*, United States Court of Appeal, 22 maj 1992.
-
- **Lagtext**
 - *Criminal Justice Act*, 1988.
 - *Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*,

1950.

- *Foreign Sovereign Immunities Act*, 1976.
- *Vienna Convention on the Law of Treaties*, 1969.
- *United Nations Convention against Torture*, 1984.

Länkar

- <http://definitions.uslegal.com/d/double-criminality/> (2014-05-20)